

Forskningskommunikation mellem formidling, markedsføring og politik

Horst, Maja

Published in:
Hvordan styres videnssamfundet?

Publication date:
2012

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Horst, M. (2012). Forskningskommunikation mellem formidling, markedsføring og politik. I J. Faye, & D. B. Pedersen (red.), *Hvordan styres videnssamfundet?: Demokrati, ledelse og organisering* (s. 123-148). Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Forskningskommunikation mellem formidling, markedsføring og politik (N1)

Af Maja Horst

To billeder fanger essensen af de forandringer, der er sket inden for forskningskommunikation i løbet af de sidste hundrede år. Det ene billede er et oliemaleri af Louis Pasteur. Han står i sit laboratorium og støtter sin venstre arm på en tyk bog, der ligger på kanten af et højt bord. På bordet står der glasflasker og kemisk udstyr. I sin højre hånd har Pasteur en flaske med et hvidt indhold. Han holder den ret tæt op til ansigtet og ser ud til at være meget opslugt af at betragte indholdet. I sin venstre hånd har han en lille blok, og man kan godt få den tanke, at han vil begynde at tage notater om indholdet i flasken. Billedet er fra 1885 og malet af Albert Edelfelt. Det illustrerer på smuk vis en forestilling om videnskabsmanden som et enligt geni, der arbejder koncentreret i sit laboratorium med at studere naturen. Vi betragter Pasteur, mens han betragter objekterne.

Det andet billede er kun et par år gammelt og taget fra en årsberetning for et videnskabeligt center under et af de danske universiteter. I venstre side af billedet ser vi lederen af centret, som smiler til os. Billedet viser hans ansigt og overkrop, han er klædt i jakke, sweater og skjorte uden slips. Højre side af billedet viser genspejlingen af centerlederen i noget, der ligner en glasdør. Oven på spejlingen er der lagt et diagram, der viser, hvor stort et beløb centret har modtaget i eksterne bevillinger for hvert år mellem 2000 og 2007. Der er et fald mellem 2003 og 2004, men ellers viser diagrammet tydeligt, at bevillingerne er vokset dramatisk år for år. I 2000 var de under 10 millioner, og i 2007 er de over 140 millioner. Diagrammet er transparent, så vi kan se centerlederens spejling imellem søjlerne. Øverst til venstre ser vi hans underskrift, som hænger sammen med, at billedet illustrerer centerlederens indledning til årsberetningen. Centerlederen er en anerkendt videnskabsmand med en lang og indflydelsesrig publikationsliste. Men det kan man ikke se på billedet. Her ligner han mere en entreprenør, fx en direktør i en nystartet virksomhed. Søjlediagrammet ville i så fald vise en stærkt stigende årsomsætning.

Dette kapitel handler blandt andet om forskellen på disse to billeder. Hver for sig illustrerer de en videnspolitisk situation, dvs. en sammensætning af elementer, der har videnspolitisk relevans. På sin vis handler ingen af billederne om den forskningsbaserede viden, som de to forskere producerer. Men begge billeder kommunikerer på en væsentlig måde om forskning, forskningens indhold og forskningens udøvelse. Dermed er indholdet i begge billeder politisk. Udgangspunktet i dette kapitel er nemlig, at politik ikke kun er noget, der foregår i de formelle politiske organer. I stedet opfattes politik som et resultat af mange aktørers forskellige dagligdags handlinger. Når aktører handler, er disse handlinger – uanset hvor trivielle eller storladne de måtte være – med til at skabe rammerne for det liv, de selv og andre aktører kan leve i fremtiden. Selvom der ikke er eksplicite politiske hensigter i en handling, så skaber summen af mange handlinger et mønster, som har politiske effekter (Foucault, 1972; Foucault, 1998; Latour, 1999). Selvfølgelig udøver politiske institutioner politik, men de er ikke alene om det. I dette kapitel er fokus på spillet mellem de mange forskelligartede handlinger, som tilsammen giver en politisk situation. Der skelnes således ikke mellem det, man kunne kalde mikro- og makroniveauer. I stedet antages det, at lokale mikro-praksisser og globale/nationale makro-systemer er sammenvævet og kun eksisterer i kraft af hinanden (Latour, 1983).

Fokus i kapitlet er forskningskommunikation. Med dette begreb forstås kommunikation om forskning og forskningsbaseret viden, der finder sted mellem aktører, som ikke alle tilhører den videnskabelige disciplin, inden for hvilken den forskningsbaserede viden er tilvejebragt. Det er indlysende, at forskere internt i en disciplin eller et fagområde også kommunikerer med hinanden om forskningsbaseret viden, men normalt betragter man denne form for kommunikation som noget, der er en del af selve videnskabsprocessen. Derimod opfattes kommunikation om viden med aktører uden for den videnskabelige disciplin som en særlig kommunikationsopgave – og det er den, vi zoomer ind på i dette kapitel, samtidig med at den forstås som en politisk aktivitet. Traditionelt har man talt om forskningsformidling, men dels dækker dette begreb som regel kun én form for forskningskommunikation – nemlig den, der foregår fra forskere til almindelige borgere – og dels er begrebet formidling i denne sammenhæng et begreb med en særlig politisk ladning, som det vil fremgå af diskussionen nedenfor.

Når jeg i det følgende bruger begrebet forskningskommunikation, dækker det mange forskellige former for kommunikation om forskning. Både formidling af viden, men også kommunikation om forskningsorganisationernes indretning. Det dækker kommunikation mellem forskere fra forskellige områder, som ikke nødvendigvis kender hinandens vidensbase, men det dækker også kommunikation med ledere, politikere, interessenter, organisationer og almindelige mennesker. Naturligvis er der forskel på disse forskellige situationer, og kommunikationsindholdet og processen varierer meget mellem dem. Men hvis man skal forstå den kompleksitet, som gør, at de to ovennævnte billeder kan være så forskellige og alligevel begge være udtryk for kommunikation om forskning, er man nødt til at definere begrebet bredt. I løbet af kapitlet vil jeg dog introducere nogle distinktioner, som kan hjælpe os til at skelne mellem forskellige former for kommunikation. Samtidig vil disse distinktioner gøre det synligt, at forskningskommunikation kan være politisk på forskellige måder. Kapitlet handler primært om naturvidenskabelig forskningskommunikation, fordi det er den, der har været mest opmærksomhed omkring. En del af kapitlets pointer gælder dog også for kommunikation om humaniora og samfundsvidenskab.

I første del af kapitlet gennemgår jeg udvalgte dele af den videnskabelige litteratur om forskningskommunikation og isolerer tre forskellige teoretiske modeller for forskningskommunikation. Modellerne skal forstås som analytiske beskrivelser, der lægger vægt på forskellige aspekter af kommunikationsprocessen og dermed også fokuserer på hver sit særlige politiske problem. Derefter diskuteres den danske forskningskommunikations udvikling set i lyset af de tre teoretiske modeller. Det leder frem til sidste del af kapitlet, som skitserer, hvordan forskningsledere nu om dage praktiserer og reflekterer over forskningskommunikation. I den forbindelse bliver det også klart, hvorfor de to billeder fra starten begge er relevante som meningsfulde billeder om forskningskommunikation i det moderne danske videnssamfund. Samtidig bliver det synligt, hvordan holdninger til forskningskommunikation indeholder nogle meget distinkte opfattelser af forholdet mellem videnskab og politik.

Tre modeller for forskningskommunikation (N2)

Siden oplysningstiden har der i de fleste vestlige lande eksisteret en forestilling om, at det var ønskværdigt, at videnskabsmænd ind imellem tog sig tid til at fortælle omverden om videnskabelig viden. I et oplyst demokrati skulle faktisk viden bruges som grundlag for rationelle beslutninger, og det var derfor væsentligt, at videnskabsmændene påtog sig forpligtelsen til at gøre videnskabelig viden alment tilgængelig. Samtidig har der også været en forestilling om, at det ville hjælpe til befolkningens forståelse for videnskabens nødvendighed, hvis videnskabsmænd deltog i den offentlige debat (Gregory & Miller,

1998). Formidling og kommunikation af forskning var dog ikke noget, der i særlig omfattende grad var genstand for selvstændige akademiske undersøgelser. I stedet var formidling af videnskab typisk overladt til enkelt-individer, der var drevet af personlig overbevisning og lyst til at formidle indsigter for et bredere publikum.

Diffusionsmodellen (n3)

I 1985 udsendte det britiske Royal Society imidlertid en rapport om Public Understanding of Science, der satte forskningskommunikation på både den politiske og den akademiske dagsorden. I rapportens forord blev det beskrevet, hvordan rapporten

tager fat på et emne, der ikke kun er vigtigt for det videnskabelige samfund, men for hele nationen og for alle enkelt-individer i den. Mennesker har mere end nogensinde brug for at forstå videnskab, hvad enten de er involverede i beslutningstagning på lokalt niveau, i ledelse af virksomheder, i højtuddannede ansættelser, i demokratiske processer eller i udøvelsen af en lang række personlige beslutninger. (Royal Society, 1985:5)

Rapportens store politiske betydning skyldtes ikke mindst, at den meget hurtigt blev genstand for kritik fra en række videnssociologer og andre forskere, der kritiserede dens implicitte 'underskuds-model' (Wynne, 1995). Med dette begreb beskrev kritikerne en kommunikationsmodel, hvor oplysning skulle overføres fra de vidende forskere til de u-vidende lægfolk. Almindelige mennesker var 'i underskud' med viden, hvilket gjorde dem dårligere til at tage beslutninger – både som borgere i et demokratisk samfund, medlemmer af organisationer og private mennesker. På den måde repræsenterede rapporten og dens fortalere en klassisk kommunikationsmodel, hvor kommunikation opfattes som overførsel af information fra en afsender til en modtager. Afsenderen har kontrollen over kommunikationen og må forsøge på bedste vis at designe processen, så den har den ønskede effekt. I dette tilfælde var den ønskede effekt, at befolkningens forståelse af forskning og forskningsbaseret viden skulle øges. En væsentlig pointe i den slags modeller er således, at det primært er modtageren, der forventes at blive forandret gennem kommunikationsprocessen.

Lord Bodmer, som ledte udvalget, der skrev rapporten, har dog siden argumenteret for, at rapportens konklusioner ikke primært var rettet mod en forandring af almindelige mennesker, men mere mod forskerne selv:

Hovedbudskabet i rapporten fra 1985 var rettet mod nødvendigheden af at forskere lærer at kommunikere med den almindelige befolkning i alle dens forklædninger og kommer til at opfatte det som en forpligtelse at gøre dette. (Bodmer, 2010:4).

Ikke desto mindre er rapporten et godt eksempel på det, man kan kalde en *diffusions-model* for forskningskommunikation. Det normative grundlag – eller om man vil: det politiske projekt – i denne model er at øge befolkningens forståelse og accept af forskning gennem oplysning med henblik på at skabe det, man har kaldt 'scientific literacy' (Durant, 1993). Den grundlæggende antagelse i denne model er, at forståelse og accept hænger sammen. Det forventes således, at hvis man udbreder kendskabet til videnskab, vil befolkningen automatisk blive mere positivt indstillet over for videnskaben, og den vil også benytte videnskabelig viden som grundlag for beslutninger.

Demokrati-modellen (n3)

Kritikere af underskudsmodellen (Irwin & Wynne, 1996) hæftede sig ved det asymmetriske i rapportens forståelse og argumenterede for, at rapportens forfattere havde misforstået almindelige menneskers

reaktioner på videnskab. Når såkaldte lægfolk var skeptiske over for videnskab og teknologiske fremskridt, så var det ikke, fordi de ikke havde forstået videnskaben, men snarere fordi den ikke blev opfattet som nyttig, eller fordi den var baseret på værdier, der ikke blev opfattet som gyldige. Kritikerne hæftede sig også ved, at almindelige mennesker kunne have ressourcer i form af lokal eller specifik viden, der faktisk var bedre som beslutningsgrundlag end den videnskabelige viden (Wynne, 1996). På den måde flyttede kritikerne forståelsen væk fra den klassiske kommunikationsmodels fokus på afsenderens mulighed for overførsel af information i retning af en kommunikationsforståelse, der lægger mere vægt på modtagernes reception af indholdet.

Kritikken var i samklang med bredere sociologiske diagnoser af det moderne samfund (Beck, 1992; Giddens, 1990), der har hæftet sig ved at den teknisk-videnskabelige rationalitet forandrer samfundet på en måde, der ikke nødvendigvis er ønskværdig. Den fik også overraskende stort gennemslag på et politisk niveau, hvilket hang sammen med, at politikere og embedsmænd i EU, og i særlig grad i Storbritannien, fra 1980'erne og frem oplevede flere eksempler på, at befolkningens accept af ny viden og teknologi ikke kunne tages for givet, og at den manglende accept kunne give problemer for både politikere og industri. Modstanden mod gensplejsede fødevarer nåede et højdepunkt i 1996, hvor der var en lang række folkelige protester mod et specifikt forsøg på at sælge gensplejset soya i Europa (Lassen, Allansdottir, Liakopoulos, & et.al, 2002). Modstanden førte til bedre mærkning, men har også betydet, at særligt europæiske virksomheder har været meget forsigtige med at satse på gensplejsede fødevarer. I Storbritannien førte den såkaldte Kogalskabsskandale til, at befolkningen i stort omfang tabte tillid til både videnskab og embedsværk (Frewer & Salter, 2002; Lolk & Horst, 2001; Millstone & Zwanenberg, 2001). På den baggrund oplevede de kritiske videnssociologer (delvist til deres overraskelse), at deres arbejde blev brugt af politikere og embedsmænd til at finde nye modeller for, hvordan kommunikationsforholdet mellem forskning og samfund kunne beskrives og forbedres. Mange af disse bestræbelser kan sammenfattes under det, man kunne kalde en *demokratisk model* for forskningskommunikation. I modsætning til den foregående model opfattes det centrale politiske problem ikke som et spørgsmål om at få oplyst borgerne bedre om videnskab, men derimod om at øge forskningens legitimitet. Det normative grundlag for denne model er en opfattelse af videnskab som en samfundsmæssig institution, der må underlægges en demokratisk og politisk diskussion, som kan sætte rammer for dens udvikling.

Modellen har specielt fået indflydelse i forbindelse med nye kontroversielle forskningsområder og ny teknologi, og der er inden for de sidste 10 år publiceret en hel sværm af videnskabelige artikler om, hvordan demokratisk deltagelse er en nødvendighed for en velfungerende og legitim introduktion af ny teknologi i samfundet (See fx Einsiedel & Eastlick, 2000; Fischer, 1999; Hagendijk & Irwin, 2006; Joss, 2002; Rowe & Frewer, 2005). At modellen også har fået indflydelse i det politiske system kan illustreres med to eksempler. EU har i 2001 lanceret en 'Science in Society Action Plan, hvori kommissæren allerede i forordet taler om 'democratic governance' og det Britiske House of Lords' Select Committee on Science and Technology udgav i 2000 en rapport om Science in Society, hvori de skrev at:

Vi anbefaler ... at dialog med offentligheden skal ophøre med at være en mulig tilføjelse til forskningsbaseret politik-dannelse... og at det i stedet bliver en normal og integreret del af processen (UK House of Lords Select Committee on Science and Technology, 2000)

Forhandlingsmodellen (n3)

Entusiasmen for den demokratiske model har således bredt sig inden for både politiske, administrative og akademiske kredse. I sidstnævnte kan man dog også spore en vis skepsis overfor, om politikere og

embedsmænd nu også mener, hvad de siger, når de taler om demokrati, dialog og medbestemmelse (Levidow & Marris, 2001; Wynne, 2005). Imidlertid er den oprindelige kritik af deficit-modellen også blevet koblet til andre teoretiske udviklinger inden for videnssociologien, hvilket har ledt til fremkomsten af en tredje model for forskningskommunikation (Se også Horst, 2003; Irwin & Michael, 2003; Michael, 2002). Denne model er mindre normativ end de to foregående og mere deskriptiv i sit sigte. Udgangspunktet er, at begge de foregående modeller beskriver offentlighed og videnskab som to velafgrænsede kategorier. Og selvom retningen og indholdet af kommunikation beskrives forskelligt i modellerne, så er de begge præget af en forestilling om, at forskningskommunikation primært skal have en effekt på den ene af parterne. De er således begge asymmetriske, om end ønsket om effekt peger hver sin vej i de to modeller.

I modsætning til dette tager den tredje model, *forhandlingsmodellen*, afsæt i en forestilling om, at ligeså lidt som man kan definere en offentlighed som en velafgrænset enhed i ental, kan man definere videnskab som et uforanderligt monolitisk fænomen. Offentlighed må forstås som en meget heterogen og kontekstafhængig størrelse, hvor forskellige interessenter og målgrupper vurderer viden ud fra dens relevans, brugsværdi og troværdighed (Lezaun & Soneryd, 2007; Michael, 2001). Samtidig har der været en eksplosiv vækst i antallet af organisationer, der producerer viden på (kvasi-)videnskabeligt grundlag. Det har været medvirkende til, at de traditionelle videnskabelige institutioner ikke længere kan gå ud fra, at de automatisk har monopol på at definere, hvad der opfattes som viden i det moderne videnssamfund. I den offentlige samtale er begge kategorier således åbne for specifik fortolkning, og det afhænger af konteksten og konkrete forhandlinger, hvordan noget defineres som enten videnskab eller offentlighed.

Hvor de to andre modeller fokuserer på enten overførsel af sand information eller tilvejebringelse af demokratisk legitimitet, er kommunikationsprocesserne i forhandlingsmodellen baseret på etablering af troværdighed eller det, der på engelsk hedder 'credibility'. Som Anker Brink Lund inspireret af Bruno Latour har påpeget, er troværdighed både en form for pålidelighed eller etos, men også et spørgsmål om kreditværdighed i kommunikationen (Lund, 1997b; se også Latour & Woolgar, 1979). Jo større troværdighed man har opbygget, jo mere kan man også investere, selvom man naturligvis altid kan risikere at tabe hele sin indsats.

I dette kapitels sammenhæng er det væsentlige, at kommunikationen opfattes som en række forhandlinger om, hvordan viden skal fortolkes og vurderes, det vil sige tilskrives mening og troværdighed. Aktørerne har i den sammenhæng forskellige udgangspunkter i form af troværdighed og andre ressourcer, men enhver forhandling kan også potentielt forandre disse udgangspunkter radikalt. Som nævnt er denne model primært en sammenfatning af nogle deskriptive bestræbelser, og den udpeger derfor ikke på samme måde som de to andre modeller et eksplicit politisk problem. Implicit bygger den på en forestilling, der bedst kan betegnes som en form for liberal pluralisme, men modellen har primært haft akademisk analytisk interesse. Til gengæld er det den mest velegnede model til at beskrive nutidens forskningskommunikation. Det er derfor også denne model, der danner baggrund for diskussionen af den aktuelle forskningskommunikation i Danmark i sidste del af kapitlet.

[Figur 1: Tre modeller for forskningskommunikation]

Sammenfattende kan man afbillede de tre modeller for forskningskommunikation, som det er gjort ovenfor. Det er klart, at der er tale om grove forenklinger, hvis man anskuer dem som udtryk for specifikke aktørers opfattelse. De er imidlertid anvendelige som analytiske forenklinger, der klart beskriver den normative forskel på de forskellige opfattelser af formålet med forskningskommunikation. I

diffusionsmodellen er det politiske problem at forandre borgerne ved at øge deres kendskab til videnskabelig viden. Formålet er at gøre dem i stand til at tage beslutninger, der hviler på et rationelt videnskabeligt grundlag. En sideeffekt er en forventning om, at større kendskab også automatisk vil føre til øget accept af forskning og videnskabelig viden. I demokratimodellen er det politiske problem omvendt at underlægge forskningen demokratisk kontrol og medbestemmelse med henblik på at sikre, at videnskaben ikke udvikler sig på måder, der opfattes som uacceptable af det omgivende samfund. Endelig udpeger forhandlingsmodellen ikke noget eksplicit politisk problem, men den fremhæver troværdighed og forhandling som afgørende for, hvilke politiske interesser og vidensformer der kan opnå status som overbevisende i politiske processer.

Forskningskommunikation i Danmark (n2)

Også i Danmark har videnskabsmænd i mere end 100 år brugt kræfter på at formidle den videnskabelige viden til den danske befolkning. Typiske medier var bøger og tidsskrifter, men også nyhedsmedier og mundtlige foredrag har været udbredte genrer (Kragh, Kjærgaard, Nielsen, & Nielsen, 2008; Lund, 1997a). Fra og med 1970'erne blev kommunikation af forskning dog mere eksplicit politisk. Et centralt eksempel på dette skift er diskussionen om atomkraft og alternativ energi, som fulgte i kølvandet på den socialdemokratiske regerings beslutning om at indføre et kernekraft-program i 1973. Sideløbende fulgte diskussioner om miljøpolitik og senere informations- og bioteknologi, hvor den forskningsbaserede viden blev gjort til genstand for offentlig diskussion.

Inspireret af eksempler fra udlandet begyndte man i det politiske system i starten af 1980'erne at diskutere, om man ikke også i Danmark skulle have en mere institutionaliseret form for debat om ny forskning og teknologi. Den udenlandske inspiration blev dog klart farvet af den særlige danske tradition for folkeoplysning, og i 1986 oprettedes Teknologirådet (senere Teknologirådet), mens Det Ethiske Råd blev oprettet i 1987 (Kappel & Lykkeskov, 2007; Klüwer, 1995; Lund & Horst, 1999). Disse institutioner havde blandt andet til opgave at stimulere den offentlige debat om ny viden og teknologi – særligt på kontroversielle områder såsom informationsteknologi, bioteknologi, energiområdet og de medicinske reproduktionsteknologier.

'Danish Style' teknologivurdering (n3)

Teknologirådet blev designet som et repræsentativt organ, der skulle sørge for at iværksætte forskellige projekter med teknologivurdering. I løbet af dets levetid har rådet skabt et helt katalog af forskellige metoder, hvis formål er at få relevante aktører til at diskutere og vurdere fordele og ulemper ved fremvoksende teknologier og ny viden i almindelighed. Internationalt er Teknologirådet blevet berømt for en særlig form for teknologivurdering, nemlig de partcipatoriske konsensuskonferencer (Joss & Durant, 1995). Som form var konsensuskonferencen inspireret af tilsvarende konferencer i USA, der blev brugt til at nå konsensus om fortolkning og anvendelse af et specifikt vidensområde eller en teknologi, hvorom der herskede forskellige meninger (Jørgensen, 1995). I de amerikanske konsensuskonferencer blev et panel af eksperter på det specifikke område udspurgt af et panel af generalister, dvs. forskere eller klinikere, der ikke havde specialist-viden inden for det særlige område. Efterfølgende samledes generalist-panelet for at skrive en konsensusrapport om de fortolkninger og anbefalinger, som de kunne blive enige om at udtrække fra eksperternes udsagn.

I Danmark udviklede Teknologirådet formatet, således at generalist-panelet blev erstattet af et panel af almindelige borgere, der ikke havde nogen ekspertise eller interesser i det specifikke område. Fokus blev

dermed flyttet væk fra et mere teknisk spørgsmål om at etablere konsensus om 'best practice' til et mere politisk spørgsmål om muligheder og konsekvenser i ny viden og teknologi. Fra slutningen af 1980'erne og frem til begyndelsen af det nye årtusind har Teknologirådet afholdt en række af den slags konsensuskonferencer, og formen har også tiltrukket sig international opmærksomhed (Joss & Durant, 1995). Modellen er blevet kopieret, og faktisk er den i løbet af de seneste 10 år gået hen og blevet en regulær eksportsucces. Et USA-baseret website har således identificeret 'Danish-style' konsensuskonferencer i sammenlagt 21 lande over hele kloden, deriblandt Argentina, USA, Zimbabwe og Sydkorea (<http://www.loka.org/TrackingConsensus.html>). Selv en så prominent figur som Anthony Giddens har promoveret metoden som et middel til at skabe større demokratisk engagement, om end entusiasmen nok er løbet en smule løbsk:

I de danske 'konsensus-konferencer' bliver resultaterne rutinemæssigt indarbejdet i parlamentariske diskussioner (Giddens, 2007).

Giddens' begejstrede opfattelse af konsensuskonferencernes betydning hænger formentlig sammen med en generel forestilling om det, man i internationale akademiske kredse sommetider omtaler som den Danske Model. Det er ikke usædvanligt at møde internationale forskere inden for felterne "Science Communication" og "Public Understanding of Science", der refererer til, at vi i Danmark jo har en særlig tradition for demokratisk diskussion af teknologi. Denne opfattelse blev også tydelig i forbindelse med tilblivelsen af den ovennævnte House of Lords rapport om "Science in Society". Som del i arbejdet med rapporten var udvalgets medlemmer nemlig på besøg i Danmark, og de konkluderede sidenhen i rapporten:

Danmark... har udviklet institutioner, som understøtter et samfund, hvis politiske filosofi er at søge konsensus i stedet for konfrontation... De danske råd... tilbyder beroligelse og til en vis grad involvering til en offentlighed, som plejer at være mistænkelige overfor både regering og eksperter (UK House of Lords Select Committee on Science and Technology, 2000)

Danske iagttagere vil måske undre sig over disse betragtninger. Selvom der kan peges på enkelte tilfælde, hvor konsensuskonferencernes resultater har haft indflydelse på de politiske processer (Lassen, 2004), så er det nok de færreste, der vil skrive under på, at de rutinemæssigt inkorporeres i den danske lovgivningsproces. Faktisk er det et åbent spørgsmål, om flertallet af danskerne i 2011 overhovedet ved, hvad Teknologirådet er. Siden sin etablering har rådet lidt under svingende opmærksomhed og beskårne budgetter (Lassen, 2004). I 2002 var rådet sågar på den såkaldte 'dødsliste' over råd og nævn, der skulle lukkes i kølvandet på Anders Fogh Rasmussens nytårstale om opgøret med smagsdommerne. Selvom rådet overlevede, er det i stigende grad blevet afhængig af udenlandske og eksternt finansierede projekter.

En ny dagsorden? (n3)

Samtidig med Teknologirådets falmende nationale stjerne er der blevet sat en helt ny dagsorden for forskningskommunikation i det nye årtusind i Danmark. I 2003 blev den nye universitetslov vedtaget, og dermed indførtes for første gang et lovfæstet krav om formidling som tredje ben i universiteternes formålsbestemmelse:

Universitetet skal samarbejde med det omgivende samfund og bidrage til udvikling af det internationale samarbejde. Universitetets forsknings- og uddannelsesresultater skal bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund

og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat. (Universitetsloven, § 2, stk.3.)

Der er ingen tvivl om, at formålet med denne bestemmelse ikke kun var at øge almindelige danskeres viden om forskning, men også at få universiteterne mere eksplicit engageret i en innovationsdagsorden, der er motiveret med et globalt kapløb om at blive det nye århundredes stærkeste vidensøkonomi. I forbindelse med lovændringen nedsatte videnskabsministeren en "Tænk tank vedrørende Forståelse for Forskning". I kommissoriet blev det fastlagt, at formålet var at "bringe forskning som begreb ned på jorden, og give danskerne indsigt i, hvor vigtigt dette område er for vores fremtidige velfærd, miljø, sundhed og vækst" (Videnskabsministeriet, 2003). Mandatet kan dårligt fortolkes som andet end udtryk for en klassisk diffusionstankegang, og det er interessant, at det ikke indeholder nogen henvisninger til den tidligere danske tradition på forskningskommunikationsområdet.

Sammensætningen af tænketankens medlemmer var også bemærkelsesværdig. Der var i alt 23 medlemmer, hvoraf otte var journalister eller ansat på massemedier. Kun to medlemmer kom tilsyneladende fra universiteterne, heraf var en kommunikationschef og en var lektor. Der var yderligere et medlem, som blev benævnt medieforsker, mens de resterende 12 medlemmer kom fra private og offentlige organisationer, der må forventes at have en interesse i offentlig kommunikation om viden. Der var dog ingen medlemmer fra Teknologirådet eller Det Etske Råd. I det hele taget repræsenterede tænketanken tilsyneladende en helt ny start på politiske overvejelser om forskningskommunikation i Danmark. Selvom den endelige rapport fra tænketanken nævnte Teknologirådet og talte om kommunikation som en dialogisk proces, så er rapporten som helhed meget præget af en forestilling om, at massemedierne er centrale for formidlingen af viden om forskning, ligesom der primært lægges vægt på, hvordan udbredelsen af viden skal forandre offentligheden.

Hvor Teknologirådet således repræsenterede en materialisering af idealerne i demokratimodellen for forskningskommunikation, har det politiske system efter årtusindskiftet primært lagt vægt på tiltag, der repræsenterer en mere klassisk diffusionsmodel (se også Mejlgaard, 2009). Det er sjovt nok stik i modsætning til den bevægelse, der har været i landene omkring os, og man kan måske undre sig over, at det officielle Danmark ikke har været bedre til at udnytte en lokal videnspolitisk spidskompetence og gøre den gældende som en komparativ fordel og et nationalt eksport-produkt.

Kommunikationens professionalisering (n3)

En del af forslagene fra tænketankens rapport er efterfølgende blevet ført ud i livet. Det gælder fx indførelsen af Forsknings Døgn, en årlig ministeriel kommunikationspris, etableringen af det fælles website Videnskab.dk og tilvejebringelse af midler til forskning og eksperimenter med forskningskommunikation. Samtidig har universiteterne efter vedtagelsen af den nye universitetslov oprustet på kommunikationsfronten. Kommunikationschefer og større kommunikationsafdelinger har ført til en stigende professionalisering af kommunikationsindsatserne på danske universiteter. Hjemmesider er blevet opgraderet og rummer i stigende grad adgang til information om den forskning, der udføres på institutionen. Der eksperimenteres i den forbindelse med forskellige formater, om end nettets muligheder for variation og interaktion langt fra udnyttes til fulde endnu. Samtidig indføres kommunikationsaktiviteter så småt i målinger af de ansattes produktivitet. I sin mest simple form tæller man mediecitationer, men i mere udvidede former indgår bredere overvejelser om kommunikationsaktiviteter fx i overvejelser om tildeling af særlige løntillæg til forskere. På landsplan har der dog vist sig problemer med at finde et simpelt

kvantitativt mål for forskeres og universiteters kommunikations-indsats og diskussionen om incitamenter på området er derfor langt fra afsluttet.

Ud over at disse mange nye tiltag kan begrundes med det nye tredje formål i universitsloven, hænger opgraderingen af kommunikationsindsatsen også sammen med, at de danske universiteter i stigende grad opfattes som værende i konkurrence med hinanden. Der konkurreres om studerende, men også om opmærksomhed og anseelse. Det er ikke kun den offentlige fordeling af forskningsmidler, der søges påvirket gennem denne kommunikationsindsats. Universiteterne er i stigende omfang nødt til at finansiere forskningsaktiviteter gennem private forskningsmidler fra fonde og firmaer, og det er klart, at et godt omdømme er af værdi i denne konkurrence. Forskningskommunikation bliver i denne sammenhæng også til et spørgsmål om branding. Fortællinger om et forskningsprojekts resultater handler således ikke kun om at formidle ny viden, men også om hvor fremragende forskningsgruppen og dens universitet er. Betragtet som udtryk for en empirisk tendens er der ikke noget overraskende i denne udvikling. Ledelsesreformerne i forbindelse med universitsloven fra 2003 har understøttet en udvikling, hvor universiteterne i stigende grad tænker på sig selv som organisationer, der konkurrerer med hinanden. Tidligere var universiteterne i højere grad alle en manifestation af en generaliseret forestilling om universitetet som samfundsmæssig institution, og det var derfor ikke på samme måde vigtigt, hvordan de klarede sig i forhold til hinanden. Men i takt med at det bliver synligt, at der er konkurrence, og at det enkelte universitet kan vinde eller tabe denne konkurrence, bliver kommunikationen naturligt mere målrettet og fokuseret på at fremstille den enkelte organisations fortræffeligheder. For de individuelle forskere gælder tilsvarende, at de også i langt højere grad er kommet i konkurrence med hinanden om knappe ressourcer. I den situation er det ikke så underligt, at forskningskommunikation indgår som et redskab til at øge den individuelle forskers markedsværdi.

Samtidig rykker disse udviklinger naturligvis ved nogle hæderkronede idealer om, hvad forskningskommunikation er, og det beskrives ikke sjældent som et skred, der influerer negativt på kommunikationsforholdet mellem samfund og videnskab (Brier, 2002; Holm, 2006). I det følgende vil jeg imidlertid ikke forfølge denne normative diskussion. Frem for at diskutere, hvilke former for forskningskommunikation der er bedst eller mest rigtige, vil jeg fokusere på at forstå og beskrive, hvad disse nye vilkår har betydet for, hvordan forskningskommunikation udøves i det nutidige universitetslandskab. I stedet for at klage over tingenes tilstand, sætter jeg fokus på, hvordan tingene egentlig ser ud: Hvad betyder de nye vilkår for, hvordan forskere selv opfatter deres egen kommunikation, og hvordan forsøger de at gebærde sig i det gældende videnspolitiske landskab? Det gøres med udgangspunkt i forhandlingsmodellen, som den er skitseret ovenfor. Som analytisk ramme er den bedst egnet som udgangspunkt for en empirisk beskrivelse af forskningskommunikation som en praksis, der foregår i et heterogent felt, hvor mange forskellige former for indflydelse trækker i forskellige retninger (Se også Plesner, 2009).

Nutidens danske forskningskommunikation (n2)

Det følgende afsnit bygger på en foreløbig analyse af interview med 20 ledende forskere inden for bio- og nanovidenskab i Danmark. Alle forskere har fået store og/eller mange eksterne bevillinger og leder grupper af forskere inden for deres felt. Samtidig har næsten alle markeret sig i det offentlige rum med kommunikation om forskning. Interviewene er udført som kvalitative semi-strukturerede interviews i forbindelse med et større forskningsrådsfinansieret projekt om forskningsledelse og risiko. Interviewene er alle indledt med et spørgsmål om, hvad forskerne repræsenterer, når de taler om forskning med folk uden

for deres faglige felt. På den baggrund har alle interview bevæget sig ind på emner omkring kommunikation af risiko, synet på den offentlige debat om forskning, forholdet til kolleger og organisation samt ledelse af yngre forskeres kommunikation.

Det empiriske materiale er i sin nærværende form endnu ikke færdigbehandlet, men en foreløbig analyse viser, at forskningskommunikation med fordel kan opfattes som noget, der foregår på tre forskellige arenaer. I det følgende vil jeg gennemgå disse tre arenaer særskilt. Gennemgangen bygger på interview-materialet, men der er ikke tale om en grundig indføring i resultaterne fra projektet. De vil blive afrapporteret i anden sammenhæng. I stedet har jeg i forbindelse med nærværende bog forsøgt at tænke ud over det specifikke empiriske materiale og analytisk identificere de politiske implikationer og konsekvenser af disse tre arenaer.

Den disciplinære arena (n3)

I den første arena er formålet med kommunikationen at tale på vegne af et fagligt felt eller en disciplin. Når forskere taler om kommunikation på denne måde, beskriver de, hvordan de repræsenterer en ekspertise, som kan være nyttig for et givet publikum. Der kan både være tale om et publikum med en almen interesse i et emne, men også en specifik målgruppe med en særlig interesse i viden om et område. Når forskere kommunikerer i denne *disciplinære arena*, repræsenterer de et fagligt felt og dermed også andre forskere, der arbejder inden for samme felt. På den baggrund spiller forestillingen om, hvad kollegerne vil mene om det sagte, en stor rolle i forskerens vurdering af, hvad der skal fortælles, og hvordan det skal gøres. Kvalitetskriteriet for denne slags kommunikation er således ofte fokuseret på, om der er faglig dækning for indholdet. Det er ikke usædvanligt, at forskere på den baggrund har konflikter med professionelle kommunikationsfolk, der har andre kvalitetskriterier, fx om kommunikationen er forståelig og spændende. Når forskere kommunikerer på denne arena, er de ofte opmærksomme på at afgrænse deres ekspertområder ret præcist, og de giver udtryk for, at de henviser til andre eksperter, hvis et spørgsmål går udenfor deres eget faglige område.

Kommunikation på denne arena opfattes typisk som noget, der hører til jobbet som offentligt ansat forsker. Når man har en særlig viden på et område, må man naturligvis stille den til rådighed for samfundet. Det er ikke usædvanligt, at evnen til at kommunikere som ekspert opfattes som noget, man lærer i løbet af sin karriere. Selvom man kan have glæde af at få hjælp til at tilegne sig nogle bestemte tips og tricks fra professionelle kommunikationsfolk, opfattes læreprocessen generelt som noget, der kommer som led i en naturlig udvikling. Man er en del af et arbejdsfællesskab med andre eksperter, hvor man lærer af egne og andres fejl. Der er således ofte tale om, at det bliver en slags 'learning by doing'.

Når forskere taler om kommunikation på denne arena, forudsætter de ofte et markant skel mellem videnskab på den ene side og politik på den anden. Hvor det er deres opgave som forskere at stille ekspertisen til rådighed, er det politikernes opgave at bruge den til at træffe beslutninger. Denne arbejdsdeling mellem videnskab og politik svarer til det, Peter Weingart har kaldt en decisionistisk forståelse (Weingart, 1999). Den er kendetegnet ved at skelne skarpt mellem *er* og *bør*. Det er således forskernes ansvar at undersøge, hvad vi kan vide om det, som findes (det som *er*), mens det er politikernes ansvar at beskæftige sig med, hvad vi bør gøre på det foreliggende vidensgrundlag.

Opdelingen i disse to sfærer med forskellige formål og regelsæt er naturligvis en politisk model i sig selv, fordi den inddeler samfundet i forskellige sfærer, hvor politikerne har legitim ret til at bestemme over den politiske sfære, men ikke samme ret til at bestemme over videnskaben. Det *politiske* i denne opfattelse er selve det forhold, at der er områder af samfundet, som holdes uden for det politiske systems indflydelse.

Der kan dog være stor variation i, hvad man opfatter som hørende til dette særlige videnskabelige område uden for politikens indflydelse. På den ene side kan man finde argumenter for, at det udelukkende er selve de epistemologiske regler for, hvordan man afgør, hvad videnskabelig viden er, der bør holdes uden for politikens område. Men der er også nogen, der anlægger et bredere perspektiv og argumenterer for, at det ikke kun er de grundlæggende spilleregler for videnskab, men også spørgsmål om prioritering og organisering af forskningsarbejde der skal afgøres af forskerne alene.

Den institutionelle arena (n3)

De interviewede forskere taler imidlertid ikke kun om at kommunikere som eksperter. Flere af dem reflekterer i stedet over forskningskommunikation som et spørgsmål om at udbrede kendskabet til videnskab som en samfundsmæssig institution, der har (eller burde have) grundlæggende betydning for den måde, vi indretter samfundet på. I denne *institutionelle arena* er fokus ikke primært på formidling af fakta og ekspertise, men snarere på kommunikation af videnskabelig metode og rationalitet. Denne opfattelse trækker direkte på oplysningstidens idealer om rationalitet og det bedre arguments tvangsløse tvang (Habermas, 1987). Forskere, som kommunikerer på denne arena, har ofte en opfattelse af, at samfundets fornuft er truet, og at de ved at kommunikere om den videnskabelige rationalitet kan forsøge at vende denne udvikling og gøre samfundet mere fornuftigt. Dermed henvender de sig generelt til samfundets medlemmer som statsborgere og ikke som private forbrugere af viden. De har typisk en opfattelse af, at det især er relevant at tale til unge mennesker, og vil gerne være med til at gøre dem interesserede i videnskab, fordi de opfatter det som en væsentlig kilde til et fornuftigt samfund i fremtiden.

Forskere, der kommunikerer på den institutionelle arena, opfatter det typisk som et personligt valg. Der er tale om et opgør med uvidenhed og ufornuft, som de har valgt at tage del i på baggrund af deres personlige overbevisning. Det er således ikke noget, de nødvendigvis vil forlange af deres kolleger. De kommunikerer gerne om forhold, der ligger uden for deres eget ekspertise-område, og betragter det næsten som en pligt at være bredt orienteret og forsøge at svare på publikums spørgsmål, så godt de overhovedet kan. På den måde passer den mere klassiske betegnelse videnskabsmand bedre end betegnelsen forsker. I det omfang de taler om kvalitetskriterier for deres egen kommunikation, handler det typisk om at fange publikums interesse og overbevise dem om videnskabens positive bidrag og den videnskabelige metodes nødvendighed. Der er således i høj grad tale om en person-båren kommunikation, og selvom flere er åbne for hjælp fra professionelle kommunikationsfolk, er det karakteristisk, at denne type forskningskommunikation er bundet til personen og udøves ved hjælp af autenticitet og troværdighed. Det er ikke alle forskere, som kommunikerer på denne arena, der nødvendigvis mener, at deres yngre medarbejdere skal gøre det samme, for flere er bekymrede for, at det tager tid fra den faglige meritering. Men i det omfang de mener, at det er godt, at yngre forskere deltager på denne arena, har de ofte en implicit mesterlære-model i tankerne, hvor de giver udtryk for, at deres egen praksis nok smitter af på de unge.

Forskningskommunikation på den institutionelle arena implicerer ofte en opfattelse af politik som modsætning til videnskab. Politik beskrives negativt og som noget, der er styret af irrationalitet og særinteresser. I modsætning til den ovennævnte decisionistiske model er der dog ikke på samme måde tale om, at der argumenteres for en adskillelse af politik og videnskab. Tværtimod opfatter de fleste forskere, der kommunikerer på den institutionelle arena, det som et problem, at politik træffes på uvidenskabeligt grundlag. De giver som regel politikerne retten til at tage beslutninger inden for områder, hvor der ingen

videnskabelig viden er, men generelt giver de udtryk for, at det ville være bedre, hvis flere politiske beslutninger blev truffet på baggrund af videnskabelig viden.

Dermed minder deres indstilling om det, Peter Weingart - i modstilling til den decisionistiske forståelse - kalder en teknokratisk forståelse af forholdet mellem videnskab og politik (Weingart, 1999). Begrebet 'teknokratisk' sigter til, at man i denne forståelse næsten kan undvære politikerne, fordi det i højere grad er et teknisk job for embedsmænd at omforme den videnskabelige viden til politiske beslutninger. I forbindelse med forskningskommunikation er det dog ikke den teknokratiske udfordring, der er i centrum. I stedet er det forestillingen om, at det ville gøre politikken bedre, hvis der var mindre adskillelse mellem de to. Eller sagt på en anden måde, at politikken er blevet problematisk, fordi den har fjernet sig fra videnskaben. Formålet med forskningskommunikation er derfor at trække politikken i retning af videnskaben og gøre den til en del af oplysningsprojektet. På den måde kan man sige, at det politiske projekt i denne arena er at udbrede den videnskabelige rationalitet til hele samfundet som model for, hvordan problemer og konflikter kan løses.

Den organisatoriske arena (n3)

Ved siden af de to nævnte arenaer findes der en tredje form for refleksion om forskningskommunikation, hvor formålet ikke primært handler om ekspertise eller oplysning, men mere om at repræsentere universitetet som organisation. Forskere, der kommunikerer på den *organisatoriske arena*, er fokuserede på, at organisationen skal fremstå professionel, og de tænker meget på, hvordan forskellige interessenters behov kan imødekommes. De tager ofte udgangspunkt i en konkurrencesituation og behovet for synlighed. Branding af organisationen er derfor en stærk drivkraft på denne arena.

Forskere, der primært kommunikerer på denne arena, er ofte ledere af større centre, og de forstår kommunikationsopgaven som helt integreret med den generelle ledelsesopgave. Kommunikation om den forskning, der foregår i organisationen, er således den måde, hvorpå organisationen fremstår relevant og ansvarlig i forhold til at bruge de bevilgede ressourcer på en fornuftig måde. Disse forskere tænker ofte meget strategisk i forhold til forskellige interessenter, og de har en klar fornemmelse af, hvordan de skal indrette kommunikation til forskellige målgrupper afhængigt af, hvilke interesser og forventninger disse grupper har. De har også en opfattelse af, at evnen til at kommunikere er en integreret del af de strategiske kompetencer, som fremtidens forskningsledere skal have. Det har ført til, at nogen af disse forskningsledere eksplicit forsøger at hjælpe deres yngre medarbejdere med at udvikle disse kompetencer som en del af deres almindelige professionelle udvikling.

På denne arena kan man opfatte forskningskommunikation som en form for afrapportering eller afregning af, hvad de tilgæede ressourcer er blevet brugt til. Videnskabelig viden får på den måde karakter af at være et produkt, der skal leveres (Jacob, 2009). I det omfang den er direkte brugbar eller nyttig for interessentgrupper eller opdragsgivere, er det ofte overdragelsen af viden, fx i form af patenter, der udgør produktet. Men det kan også være sådan, at de videnskabelige artikler opfattes som produktet. I det tilfælde er offentlig kommunikation om disse artikler en måde at afrapportere, at produktet er blevet leveret som resultat af de ressourcer, der var blevet bevilget.

Samtidig er kommunikationen blevet en væsentlig del af konkurrencen om forskningsmidler. De fleste forskningsledere bruger en meget stor del af deres tid på at skaffe bevillinger, og de er i skarp konkurrence med hinanden. Succesraterne ved søgning til forskningsråd og store fonde er ikke særlig høje, og derfor bliver forskernes evne til at gøre netop deres forskning attraktiv meget vigtig. I den forbindelse skal man være opmærksom på, at det ikke kun handler om at positionere en bestemt forskningsansøgning.

Der bliver også lagt arbejde i at positionere selve forskningsområdet, fordi beslutninger om at støtte et særligt forskningsområde med fx strategiske midler kan være en måde at gøre ressourcer tilgængelige, som man efterfølgende kan søge. I den forbindelse fortæller forskerne om skiftende alliancer. Så længe kommunikationen handler om at gøre et særligt område til genstand for strategisk forskning, kan man opleve, at alle forskere inden for dette område trækker på samme hammel. Men i det øjeblik midlerne er reserveret, starter konkurrencen internt mellem områdets forskere med henblik på at vinde bevillinger til egen organisation.

På denne måde er den implicite politiske model i denne arena en traditionel forståelse af politik som kamp om privat interessevaretagelse. Forskerne konkurrerer på markedslignende vilkår med hinanden, men de har politisk mulighed for at påvirke disse markedslignende vilkår. Bevillingsgiverne kan opfattes som en slags aftagere, der ønsker at investere i den bedste forskningsydelse, de kan få for en given mængde ressourcer. Forskningsydelsernes kvalitet måles på en række kvalitetsparametre, hvoraf intern videnskabelig kvalitet (typisk målt gennemfagfællebedømmelse), relevans og omfang er nogle af de væsentlige. Forskerne kan opfattes som producenter, og de konkurrerer om at tilbyde den bedste forskningsydelse i forhold til de ovennævnte parametre for kvalitet. Definitionen og fastlæggelsen af disse markedskrav er imidlertid ikke hugget i sten, og det er i den sammenhæng, at det politiske bliver relevant. De enkelte aktører har nemlig muligheden for at påvirke vurderingen af, hvad der opfattes som en god ydelse. Hvordan skal effekten af fagfællebedømte artikler forstås? Hvilke forskningsområder har størst relevans og potentiale for et fremtidigt videnssamfund? Spørgsmål som disse er åbne for forskellige fortolkninger, som har betydning for de politiske vurderinger. Når forskerne kommunikerer på den organisatoriske arena, deltager de i dette politiske spil om, hvordan rammerne for konkurrencen skal sættes.

Sammenfattende kan man beskrive de tre arenaer for forskningskommunikation, som det er gjort i tabel 1 nedenfor.

	Den disciplinære arena	Den institutionelle arena	Den organisatoriske arena
Forskeren repræsenterer	Fagligt ekspertiseområde	Videnskab som samfundsmæssig institution	En professionel forskningsorganisation
Kommunikationens primære indhold	Fakta	Rationalitet	Vidensproduktion
Primært kvalitetskriterium	Faglig dækning for indhold	Overbevisning hos modtageren	God branding
Modtageren	Målgrupper	Statsborgere	Interessenter
Forskerens motivation	Forpligtelse hører til faglig position	Personligt valg	Integreret del af lederrollen
Organisering af læring	Learning by doing i fagligt fællesskab	Mesterlære gennem rollemodel	Målrettet tilegnelse af kompetence
Politisk projekt	Forskning er udenfor det politiske område	Politik burde være mere forskningsbaseret	Politik som privat interessevaretagelse

Konklusion

Kapitlet har ikke været et forsøg på at tage normativ stilling til, om de moderne former for forskningskommunikation er gode eller dårlige. I stedet har formålet været at tilbyde nogle klassificeringer, der kan bruges til at forstå forskningskommunikationens heterogenitet og dens videnspolitiske indhold.

Samtidig har analysen demonstreret, hvordan forskningskommunikation i praksis udvikler sig i samspil med forskningens generelle vilkår og argumenteret for, at nutidens kommunikationspraksis er væsentlig mere differentieret, end journalister og forskere normalt forestiller sig. Forskningskommunikation handler både om forskningens indhold, det vil sige den viden, der skabes, og om forskningens væsen, det vil sige forskningens metoder og organisering. Selvom en specifik kommunikationssituation fokuserer på at lade forskeren fortælle om nogle nye resultater, vil disse fortællinger næsten pr. definition også indeholde kommunikation om, hvordan forskning foregår og implicitte argumenter om, hvorfor lige præcis den forskning er vigtig.

På denne baggrund giver det ikke megen mening at opretholde en forestilling om forskningskommunikation som værende udelukkende et spørgsmål om formidling af viden. Man kan ikke forstå det faglige indhold i forskningsbaseret viden uden også at forstå de vilkår, under hvilke den er skabt. Ligeledes kan man ikke forstå det moderne videnssamfund uden også at forstå, hvordan vidensskabelse foregår. Forskningskommunikation er derfor en videnspolitisk aktivitet med stor betydning. Det er også derfor, kapitlets to indledende billeder begge er væsentlige som eksempler på kommunikation om forskning. På samme måde som Pasteur er placeret i sit laboratorium, er den moderne forsker stadig en væsentligt kommunikativt bindeled mellem omverden og det, der studeres. Vi har brug for at forskere fortæller os, hvad verden består af, og hvordan det hænger sammen. Samtidig er den moderne forsker dybt afhængig af sin entreprenørielle evne til at tiltrække ressourcer og opmærksomhed for overhovedet at blive i stand til at undersøge verden. Desværre har de generelle forskningskommunikative kompetencer i samfundet ikke udviklet sig i takt med forskningens generelle udvikling. Som sidste del af kapitlet viste, har forskningsledere en forholdsvis varieret og reflekteret praksis omkring forskningskommunikation. Men alle andre aktører i samfundet – og i særdeleshed politikere og journalister – er ikke rigtig fulgt med. Kapitlet har argumenteret for, hvordan udviklingen af forskningskommunikation i Danmark nærmest er gået baglæns i forhold til de udviklinger, der er sket i lande omkring os. I den forbindelse har vi tilsyneladende også næsten fuldstændig glemt en særlig dansk tradition for demokratisk forskningskommunikation, der nu hyldes som inspirationskilde i udlandet. Det er ikke formålet med dette kapitel at argumentere for, at vi blot skal geninstallere Teknologirådet i fordums position. Snarere er argumentet, at vi generelt set bør forholde os til, hvilken rolle forskningskommunikation spiller i et moderne videnssamfund.

Når skabelse og anvendelse af viden gøres til det centrale omdrejningspunkt for det moderne samfund, er det ikke tilstrækkeligt, at vi udelukkende forstår offentlig diskussion om forskning, som et spørgsmål om formidling af ekspertviden og information. Vi burde i stedet have ambitioner om at gøre diskussion om vidensskabelse samt organisering, finansiering og prioritering af forskning til en hjørnesten i den offentlige politiske kommunikation. Foreløbig må man konstatere, at forskningsinstitutionerne spiller en meget lille rolle som genstand for offentlig samtale om samfundets indretning. Der er fx meget få journalister, der har kompetencer til at gå ind i en kritisk granskning af forskningens organisering og finansiering. I den sammenhæng vil det dog være interessant at se, om sager som fx Penkowa-skandalen og de ledelsesmæssige dispositioner i den forbindelse betyder, at universiteter i højere grad bliver genstand for samme slags journalistiske behandling, som den der tilfalder politik og erhvervsliv. På nuværende tidspunkt kan den øgede opmærksomhed i 2011 dog stadig vise sig at handle om, at universiteterne primært får opmærksomhed på baggrund af deres freak-værdi, dvs. som historier om de skøre universitetsforskere, der selvfølgelig ikke kan finde ud af at lede en organisation på samme måde, som man gør 'i det virkelige liv'.

Kapitlet indledte med en skildring af tre analytiske modeller til forståelse af forskningskommunikationens formål. Selvom beskrivelsen af dem skildrede et historisk forløb, skal modellernes ikke forstås som en evolutionær udvikling, der peger mod en stadig mere forfinet eller bedre beskrivelse af faktiske forhold. I og med at de to første modeller har et eksplicit normativt formål, kan de opfattes som idealmodeller for, hvordan forskningskommunikationen bør indrettes. Det er på den baggrund, at forhandlingsmodellen blev brugt som ramme for dette kapitels analyser, fordi den ikke på samme måde har et eksplicit normativt sigte. Men det betyder ikke, at de to andre modeller er irrelevante. I mit eget arbejde bruger jeg de tre modeller som gensidigt supplerende analytiske modeller, der tillader mig at lægge vægt på forskellige aspekter af forskningskommunikation (Horst & Michael, under udgivelse). I praksis anvendes alle tre modeller i forskellige kombinationer alt afhængigt af, hvilken kommunikationsopgave den enkelte forsker i færd med at skulle løse. Hvis opgaven er at kommunikere om en bestemt form for viden til en bestemt målgruppe, er det klart, at man må overveje, hvordan man bedst serverer den pågældende information med henblik på, at flest muligt forstår den. Hvis opgaven i stedet er at deltage i politiske diskussioner om indførelse og anvendelse af ny kontroversiel teknologi, som fx syntetisk biologi, giver det mere mening og legitimitet at gå ud fra en demokratisk model for forskningskommunikation. Når opgaven til gengæld er at forsøge at forstå forskningskommunikationens kompleksitet i det moderne danske samfund, er forhandlingsmodellen mest oplagt som ramme for analysen, fordi de to andre modeller medfører, at man stirrer sig blind på bestemte former for kommunikation og overser andre og væsentlige udviklinger.

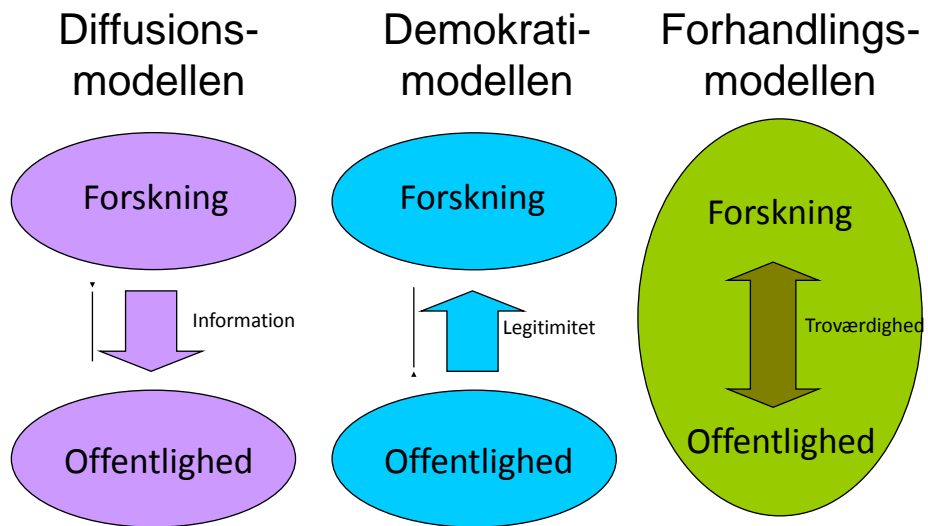
Med udgangspunkt i den tredje model har jeg i kapitlets afsluttende del illustreret den danske forskningskommunikations heterogenitet. Afsnittet bygger på en serie interviews, som viser, at ledende forskere har en kompleks tilgang til kommunikation om forskning. Jeg har forsimplet denne kompleksitet ved at tale om tre forskellige arenaer for forskningskommunikation: den disciplinære arena, hvor forskeren repræsenterer et bestemt fagligt område og kommunikerer om fakta, den institutionelle arena, hvor forskeren repræsenterer videnskaben som samfundsmæssig institution og kommunikerer om videnskabelig rationalitet, og den organisatoriske arena, hvor forskeren repræsenterer en professionel forskningsorganisation og kommunikerer om produktion af viden. Det er i denne sammenhæng væsentligt at være opmærksom på, at de fleste forskere rutinemæssigt kommunikerer på alle tre arenaer. Det er altså ikke sådan, at forskere generelt hører til på den ene eller den anden arena. Men der er forskel på, hvor meget eller hvor lidt de reflekterer over de forskellige former for kommunikationssituationer, som de kommer i. Nogle forskere reflekterer primært over deres kommunikation i forhold til én af de nævnte arenaer, mens andre skifter mere frem og tilbage mellem forskellige opfattelser.

Kapitlets ærinde har ikke været at pege på nogle former for forskningskommunikation som mere rigtige eller mere problematiske end andre. I stedet har ambitionen været at vise den store spredning, der findes på området, og beskrive ligheder og forskelle mellem forskellige tilgange. Samtidig har kapitlets handlingsorienterede forståelse af politik lagt grunden til at forstå alle tre arenaer for forskningskommunikation som politiske. I alle tre arenaer ligger et politisk projekt, hvad enten det drejer sig om at udskille videnskab som noget, der ligger uden for det politiske systems indflydelse, eller det handler om at gøre politiske beslutninger mere videnskabelige eller slet og ret mere imødekomende over for ens eget forskningsmæssige projekt. Forskningskommunikation er en form for politisk kommunikation: Det handler både om at forsøge at varetage særinteresser, men også om identitetspolitik i moderne videnssamfund (Horst & Irwin, 2010). Det er på tide, at det bliver en præmis for diskussionen om, hvordan forskningskommunikation skal foregå i fremtiden.

Figur 1: Tre modeller for forskningskommunikation

References

- Beck, U. (1992). *Risk society*. London: Sage Publications.
- Brier, S. (2002). *Fra fakta til fikta videnskabsformidling og populærvidenskab i underholdningens tidsalder; fra fakta til fikta videnskabsformidling og populærvidenskab i underholdningens tidsalder*. [Kbh.]: Akademisk Forlag.
- Durant, J. (1993). What is scientific literacy. In J. Durant, & J. Gregory (Eds.), *Science and culture in europe* (pp. 129-137). London: Science Museum.
- Einsiedel, E. F., & Eastlick, D. L. (2000). Consensus conferences as deliberative democracy. *Science Communication*, 21(4), 323-343.
- Fischer, F. (1999). Participatory inquiry. technological deliberation in a democratic society: The case for participatory inquiry. *Science and Public Policy*, 26(5), 294-302.
- Foucault, M. (1972). In Gordon C. (Ed.), *Power/knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1998). *Will to knowledge. history of sexuality. vol 1*. London: Penquin Books.
- Frewer, L. J., & Salter, B. (2002). Advice and policy. public attitudes, scientific advise and the politics of regulatory policy: The case of BSE. *Science and Public Policy*, 29(2), 137-145.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (2007). *Over to you, mr brown: How labour can win again*. Cambridge: Polity.
- Gregory, J., & Miller, S. (1998). *Science in public. communication, culture, and credibility*. New York: Plenum Trade.
- Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action volume 2 - the critique of functionalist reason*. Boston: Polity Press.
- Hagendijk, R., & Irwin, A. (2006). Public deliberation and governance: Engaging with science and technology in contemporay europe. *Minerva*, 44, 167-184.
- Holm, C. (2006). *Forståelsens rasen - om troværdig forskningsformidling*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Horst, M. (2003). *Controversy and collectivity - articulations of social and natural order in mass mediated representations of biotechnology*. Copenhagen Business School, Doctoral School on knowledge and management:
- Horst, M., & Irwin, A. (2010). Nations at ease with radical knowledge. *Social Studies of Science*, 40(1), 105-126.
- Horst, M., & Michael, M. (Under udgivelse). On the shoulders of idiots: Re-thinking science communication as 'event'. *Science as Culture*,
- Irwin, A., & Michael, M. (2003). *Science, social theory and public knowledge*. Maidenhead: Open University Press.
- Irwin, A., & Wynne, B. (Eds.). (1996). *Misunderstanding science?*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Jacob, M. (2009). On commodification and the governance of academic research. *Minerva: A Review of Science, Learning and Policy*, 47(4), 391-405.
- Jørgensen, T. (1995). Consensus conferences in the health care sector. In S. Joss, & J. Durant (Eds.), *Public participation in science* (). London: Science Museum.

- Joss, S. (2002). Toward the public sphere - reflections on the development of participatory technology assessment. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 22(3), 220-231.
- Joss, S., & Durant, J. (1995). *Public participation in science*. London: Science Museum.
- Kappel, K., & Lykkeskov, A. (2007). *Etik i tiden : 20 år med det etiske råd* (Version 10 ed.) Det Etske Råd.
- Klüwer, L. (1995). Consensus conferences at the danish board of technology. In S. Joss, & J. Durant (Eds.), *Public participation in science: The role of consensus conferences in europe* (pp. 41-49). London: Science Museum.
- Kragh, H., Kjærgaard, P. C., Nielsen, H., & Nielsen, K. H. (2008). *Science in denmark : A thousand-year history*. Århus: Aarhus University Press.
- Lassen, J. (2004). *Changing modes of biotechnology governance in denmark*.
- Lassen, J., Allansdottir, A., Liakopoulos, M., & et.al. (2002). Testing times - the reception of roundup ready soya in europe. In M. Bauer, & G. Gaskell (Eds.), *Biotechnology. the making of a global controversy* (pp. 279-312). Cambridge: Cambridge University Press.
- Latour, B. (1983). Give me a laboratory and I will raise the world. In M. Biagioli (Ed.), *The science studies reader* (pp. 258-275). New York: Routledge.
- Latour, B. (1999). *Pandora's hope*. London: Harvard University Press.
- Latour, B., & Woolgar, S. (1979). *Laboratory life. the construction of scientific facts*. New Jersey: Princeton University Press.
- Levidow, L., & Marris, C. (2001). Science and governance in europe: Lessons from the case of agricultural biotechnology. *Science and Public Policy*, 28(5), 345-360.
- Lezaun, J., & Soneryd, L. (2007). Consulting citizens: Technologies of elicitation and the mobility of publics. *Public Understanding of Science*, 16(3), 279-297.
- Lolk, M., & Horst, M. (2001). "Den nødvendig overreaktion" - en fortælling om risiko og tillid i et medieperspektiv. In A. Bordum, & S. B. Wenneberg (Eds.), *Det handler om tillid* (pp. 139-148). København: Samfundslitteratur.
- Lund, A. B. (1997a). *Smitsomme sygdomme i dansk journalistisk*. København: Munksgaard.
- Lund, A. B. (1997b). *Smitsomme sygdomme i dansk journalistisk*. København: Munksgaard.
- Lund, A. B., & Horst, M. (1999). *Den offentlige debat - mål, middel eller mantra*. København: Fremad.
- Mejlgaard, N. (2009). The trajectory of scientific citizenship in denmark: Changing balances between public competence and public participation. *Science and Public Policy*, 36(6), 483-496.
- Michael, M. (2001). Technoscientific bespoking: Animals, publics and the new genetics. *New Genetics and Society*, 20(3), 205-224.
- Michael, M. (2002). Comprehension, apprehension, prehension: Heterogeneity and the public understanding of science. *Science, Technology, & Human Values*, 27(3), 357-378.
- Millstone, E., & Zwanenberg, P. v. (2001). Politics of expert advice: Lessons from the early history of the BSE saga. *Science and Public Policy*, 28(2), 99-112.
- Plesner, U. (2009). *Disassembling the mass mediation of research : A study of the construction of texts, relations and positions in the communication of social science : Ph.D. thesis*. Roskilde: Department of Communication, Business and Information Technologies, University of Roskilde.
- Rowe, G., & Frewer, L. J. (2005). A typology of public engagement mechanisms. *Science, Technology & Human Values*, 30(2), 251-290.
- Videnskabsministeriet. (2003). *Kommissorium for videnskabsministerens tænketank vedr. forståelse for forskning*

- Weingart, P. (1999). Scientific expertise and political accountability: Paradoxes of science in politics. *Science and Public Policy*, 26(3), 151-161.
- Wynne, B. (1995). Public understanding of science. In S. Jasanoff, G. E. Markle, J. C. Petersen & T. J. Pinch (Eds.), *Handbook of science and technology studies* (pp. 361-388). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Wynne, B. (1996). Misunderstood misunderstandings: Social identities and public uptake of science. In A. Irwin, & B. Wynne (Eds.), *Misunderstanding science?* (pp. 19-46). Cambridge: The press Syndicate of the University of Cambridge.
- Wynne, B. (2005). Risk as globalizing 'democratic' discourse? framing subjects and citizens. In M. Leach, I. Scoones & B. Wynne (Eds.), *Science and citizens* (pp. 66-82). London: Zed Books.